

A szócikkben közölt adatokon kívül a térképek az ószorb nyelvterületen a *Bolbritz* helynév gyakoriságát és elterjedtségét is szemléltetik.

5. Az atlaszhoz hatféle térképtípus tartozik. Az 1:100000 méretarányú **áttekintő térkép** az államhatárok, földrajzi egységek (vizek, erdők stb.), domborzati viszonyok, valamint meghatározott szempontok szerint kiválasztott helységnevek feltüntetésével összképet nyújt a vizsgált területről. – Az **alaptérképre** épülnek a különböző tematikus térképek (típus, kombinált térképek). – Az **előtérképek** tájékoztatnak a vizsgált területről megjelölt névatlaszokról, illetve a megmaradt szláv szókincs, a helységnevek, dűlőnevek és személynevek feldolgozottságáról. – A **szerkezeti típusok térképei** a kétagú teljes szláv *-j, -ovici, -in, -ov* toldalékú, valamint a kétagú hibrid (szláv–német, pl. *Bogomilsdorf*) névszerkezeteket mutatják be, és áttekintést nyújtanak a szóképzésről. Az **elemző térképek** olyan kétagú teljes szláv névalakokat mutatnak be, melyek leggyakoribb második tagja a következő: *-slav, -mir, -bud, -gost, -mist, -rad, -bor, -mil*. – Az **összefoglaló térképen** valamennyi szerkezeti típus megtalálható. A különböző névszerkezetek így könnyen összevethetők egymással.

Az „Ószorb helynévtípusok atlasza” a modern névtan egyik alapvető műve, mely a szláv nyelv- és településtörténeten kívül fontos ismereteket nyújt a medievisztika, a történeti névtan, a régészet és más tudományágak számára is.

VINCZE LÁSZLÓ

REINHARD BAUER: DIE FLURNAMEN DER GEMEINDE ANDECHS. SIEDLUNGS-, FLUR- UND HAUSNAMEN DER GEMARKUNGEN ERLING, FRIEDING UND MACHTLFING
[Andechs helynevei. Település-, dűlő- és háznevek Erlingben, Friedingben és Machtlfingban]
Verband für Orts- und Flurnamenforschung in Bayern.
München, 2004. 192 lap

Az *Andechs* nevet már a középkor óta használják a várra, a grófi nemzetségre, később pedig a bencés kolostorra is. *Andechs* ma a körzet neve. Itt található a kolostor, valamint Erling, Frieding és Machtlfing községek. Könyvünk a „Die Flurnamen Bayerns” sorozatának tizedik köteteként jelent meg. A bajor dialektológia nagy alakja, JOHANN ANDREAS SCHMELLER (1785–1852) „Bayerisches Wörterbuch” című munkájában (1827–1837) már sok nevet megmagyarázott az itteniek közül, a tudományos kutatás Bajorországban azonban szisztematikusan csak a helynévkutatás egyesülete, a Verband für Flurnamenforschung 1920-as megalapításával kezdődött el.

A könyv szerkezete világos és átlátható. A bevezető részben olvashatunk az andechsi kolostorról, a hely földrajzáról, történelméről és az andechsi dialektusról is. A nyelvjárást ANTHONY ROWLEY tanulmánya alapján mutatja be a könyv, folyamatosan utalva a történelemmel való szoros kapcsolatra, hangsúlyozva többek között a nyelvjárási szókincs fontosságát a más nyelvekkel való kapcsolatok megállapításában (gót, olasz

jövevénytiszta). A történelmi fejezetből megtudhatjuk, hogy innen származik a mi történelmünkben is fontos szerepet játszó Meráni család, s olvashatunk Gertrudis meggyilkolásáról és öccséről, V. Bertholdról is. A második rész a háznevekről és természeti nevekről beszél általánosságban. A harmadik, negyedik és ötödik rész a három település ház- és természeti neveiről szól, településtörténeti áttekintésekkel kiegészítve. A könyv végén 37 lap terjedelmű névmutató található, ezt követi egy 1865-ből való, mintegy negyvenoldalas kataszterterkép-melléklet. (E térkép eredetijét a bajor állami levéltárban őrzik.) A mutató és a térkép nagymértékben megkönnyíti a könyv névtani felhasználhatóságát. A kötetet emellett számos régi és mai kép, fotó illusztrálja.

A könyv a Haus der Bayerischen Geschichte felkérésére készült. A szerző többször hangsúlyozott célja, hogy a nevek vizsgálata révén minél többet tudhassunk meg a bajor történelemről és a népi kultúráról. A nyelvészet tehát, és benne a névtan is, e könyvben a Wörter und Sachen szellemében a népiségtudomány része. A könyv mindhárom település házneveit (Hausnamen) és természeti neveit (Flurnamen) vizsgálja. A német *Flurname* szó nemcsak a mezők neveire terjed ki, jóval tágabb annál: ide tartoznak az erdők, a vizek, a hegyek stb. nevei is, a házneveket és a helységneveket kivéve. A szó jelentésköre a magyar *dűlőnév*-hez hasonló, de mint láthatjuk, annál valamivel tágabb.

A természeti nevek eredetileg csak szóban fordultak elő; ezekről írásos feljegyzések már a középkorból vannak. Térképeken is található ilyen neveket, de a népi elnevezéseket csak a jelenkorban gyűjtötték össze. A névgyűjtők azonban azzal a problémával kerültek szembe, hogy a népesség mozgása miatt ma már csak saját földdarabjuk nevét tudják az emberek. Ma ugyanis már leginkább számokat használnak az egyes földterületek megkülönböztetésére. A gyűjtőknek tehát nemcsak arra kellett figyelniük, hogy az adatközlők beszéljék a helyi nyelvjárást, hanem arra is, hogy generációk óta ott élő családoktól gyűjtsenek.

A természeti nevek gyakran igen régiek, visszautalnak arra az időre, amikor a bajorok megszállták mai területüket. Ennek szemléltetésére kiválóan alkalmas a *Schweiber* név, amely közel hatvan helynév részeként fordul elő, Machtlfingben is megtaláljuk a *Schweibelsbreite*-ben. A név az ófelnémet **schwiban* 'sodor, eláraszt' szóra megy vissza, kisebb vizek melletti helyek megnevezésére használták. Érdekes még a név használatának földrajzi elterjedése is: az adott helységnevek csak a bajorok által 800-ig megszállt területeken jelentkeznek; később és másutt, úgy tűnik, nem alkottak nevet ezzel a szóval.

A háznév egy háznak, egy udvarnak a neve, az ott lakó családra, illetve minden ott lakóra használják. Ha a lakók elköltöztek és újak érkeztek a helyükre, a közösség őket is ugyanazzal a névvel illette, mint a ház korábbi lakóit. (Néha persze az is megtörtént, hogy egy átköltözött családot az új helyükön is a korábbi nevükön hívtak.) Sokszor a ház funkciója, az ott élők foglalkozása vagy az ott űzött ipari tevékenység alapján születtek a háznevek; ilyenkor a foglalkozás változása általában maga után vonta a háznév megváltozását. A háznevekből így sok minden kiderül az egyes korszakok kézműipari fejlettségi szintjére vonatkozólag is. Frieding, Erling és Machtlfing háznevei időben a 19. század elejéig biztosan visszavezethetők, valószínűleg már a középkorban is meglehettek. Eredet szerint a következő kategóriákba sorolhatók: 1. elhelyezkedés, funkció és nagyság; 2. a házban végzett mesterség, kézműipar; 3. keresztes és családnevek. A szerző e kategóriákat vezeti végig következetesen az egyes helységek házneveinek tárgyalásában.